

Σχόλια WWF Ελλάς για το Εθνικό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης

(όπως αυτά υποβλήθηκαν στη δημόσια διαβούλευση στο orengon στις 6/7/2018)

Είναι κοινός τόπος πλέον ότι η Ελλάδα οδεύει σε δρόμο δραστηκής μείωσης της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη λόγω των πρόσφατων αλλαγών στην ευρωπαϊκή νομοθεσία (οδηγία για το χρηματιστήριο ρύπων, νέα αυστηρότερα όρια εκπομπών για μεγάλες μονάδες καύσης, ενεργειακό πακέτο για το 2030 κλπ), της Συμφωνίας του Παρισιού για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και της αλματώδους προόδου της τεχνολογίας των ΑΠΕ και της αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας.

Αναγνωρίζοντας το αδιέξοδο για τις τοπικές οικονομίες των περιοχών της χώρας που εδώ και δεκαετίες είναι βαθιά εξαρτημένες από τη λιγνιτική δραστηριότητα, το WWF Ελλάς ασχολείται συστηματικά με τη Δίκαιη Μετάβαση τα τελευταία 3 χρόνια. Προτείναμε και υποστηρίξαμε σθεναρά από το 2015 την ιδέα τμήμα των δημοσίων εσόδων από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων διοξειδίου του άνθρακα να διοχετεύεται στην ανάπτυξη βιώσιμων οικονομικών δραστηριοτήτων στις λιγνιτικές περιοχές της χώρας. Το αίτημα απορρίφθηκε από τον τότε υπουργό για να γίνει αποδεκτό από τη σημερινή ηγεσία του ΥΠΕΝ με καθυστέρηση τριών ετών. Επίσης, τον Ιούλιο του 2016 σε συνεργασία με το Πάντειο Πανεπιστήμιο προχωρήσαμε στη δημοσίευση ενός Οδικού Χάρτη Μετάβασης στη μεταλιγνιτική περίοδο για την περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, όπου για πρώτη φορά διαμορφώθηκε και κοστολογήθηκε ένα σχέδιο μετάβασης, το οποίο συγκεκριμενοποιεί προτάσεις τοπικών φορέων και προτείνει λύσεις για τον πρωτογενή, τον δευτερογενή και τριτογενή τομέα της τοπικής οικονομίας της Δυτικής Μακεδονίας υπολογίζοντας τον αριθμό των θέσεων εργασίας, την τοπικά προστιθέμενη αξία και το ύψος των απαιτούμενων επενδύσεων. Επιπλέον, αγωνιστήκαμε επί μακρόν για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης στο πλαίσιο της αναθεώρησης της οδηγίας για το Ευρωπαϊκό Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών (ΕΣΕΔΕ). Ο στόχος επετεύχθη μερικώς αφού δεσμεύτηκαν χρήματα για τη Δίκαιη Μετάβαση ως μέρος του Ταμείου Εκσυγχρονισμού αλλά όχι σε διακριτό Ταμείο, με αποτέλεσμα το ποσό να είναι μικρό και η Ελλάδα να μην έχει πρόσβαση στους σχετικούς πόρους.

Για το WWF Ελλάς η έμπρακτη οικονομική στήριξη της Δίκαιης Μετάβασης αποτελεί ελάχιστη απόδειξη κοινωνικής δικαιοσύνης απέναντι στις λιγνιτικές περιοχές που για δεκαετίες τώρα καίγονται για να ηλεκτροδοτούμαστε όλοι εμείς. Λόγω όμως των καταγιστικών εξελίξεων στην ευρωπαϊκή και εθνική ενεργειακή πολιτική ελλοχεύει ο κίνδυνος η μετάβαση αυτή για τις ήδη πληττόμενες από καλπάζουσα ανεργία λιγνιτικές περιοχές της χώρας, να πραγματοποιηθεί βίαια με ολέθριες συνέπειες για τις τοπικές κοινωνίες και τους εργαζόμενους στη λιγνιτική βιομηχανία. Παρά την καθυστέρηση στην αντιμετώπιση αυτού του επείγοντος προβλήματος, υπάρχει ακόμα χρόνος ώστε η μετάβαση να μην γίνει βίαια και άναρχα αλλά με κοινωνικά δίκαιο τρόπο. Προς τούτο απαιτούνται ένα συγκεκριμένο και μακρόπνοο σχέδιο με ξεκάθαρες προτεραιότητες για την ανάπτυξη -αποκλειστικά και μόνο- βιώσιμων οικονομικών δραστηριοτήτων που δεν σχετίζονται με τον λιγνίτη, πολιτική βούληση τόσο σε εθνικό όσο σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο αλλά και πόρους για την υλοποίησή του. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία του δύσκολου αυτού εγχειρήματος είναι μια εμπροσθοβαρής και μακροπρόθεσμη στρατηγική την οποία πρέπει να συνδιαμορφώνουν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς χωρίς αποκλεισμούς αλλά με ενεργό συμμετοχή και ανοιχτή διαβούλευση.

Ως εκ τούτου, θεωρούμε ως θετική εξέλιξη την απόφαση του Αν. Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας για τη σύσταση Εθνικού Ταμείου για τη Δίκαιη Μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών της χώρας και τη χρηματοδότησή του από τα έσοδα δημοπράτησης CO₂, καθώς ικανοποιεί ένα πάγιο αίτημά μας και φέρνει την Ελλάδα στην πρωτοπορία σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη.

Η πρόταση έτσι όπως περιγράφεται στο κείμενο της διαβούλευσης κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση όσον αφορά το γενικότερο στόχο της, αλλά και την προτεραιοποίηση των αξόνων χρηματοδότησης για το 2018. Παρά ταύτα, υπάρχουν συγκεκριμένα προβληματικά σημεία:

1. Το ποσό της χρηματοδότησης είναι ανεπαρκές. Προβλέπονται μόλις 20 εκατ. ευρώ ετησίως και μόνο ως το 2020 για τη Δίκαιη Μετάβαση από τα δημόσια έσοδα δημοπράτησης CO₂, ή περίπου 6% των προβλεπόμενων εσόδων για το 2018, τη στιγμή που ο νόμος 4369/2016 σε συνδυασμό με την πλεονασματικότητα του Ειδικού Λογαριασμού ΑΠΕ του ΛΑΓΗΕ, δίνει τη δυνατότητα για 12% (ή περίπου 40 εκ ευρώ). Παράλληλα, από τον ίδιο πόρο και στο πλαίσιο του νόμου για την πώληση του 40% του λιγνιτικού χαρτοφυλακίου της ΔΕΗ, η κυβέρνηση επέλεξε να χαρίσει 98 εκ. ευρώ στους προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ αν το ποσοστό των εσόδων που διοχετεύονται στην ενεργοβόρο βιομηχανία παραμείνει στο 15% όπως το 2016 και το 2017, 50 εκ ευρώ θα ενισχύσουν αυτού του είδους τις βιομηχανίες, μερικές εκ των οποίων επιθυμούν τη διαιώνιση του λιγνιτικού μοντέλου ηλεκτροπαραγωγής μέσω της αγοράς των προς πώληση λιγνιτικών μονάδων. Αυτές οι πολιτικές προτεραιότητες είναι αντιφατικές με το ΕΤΔΜ και λανθασμένα ιεραρχημένες.

2. Ως προς τον γενικότερο στόχο η πρόταση ορίζει ότι έχει «*τη χρηματοδότηση έργων και δράσεων για τη διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων των λιγνιτικών περιοχών*» (σελ. 3). Είναι σημαντικό να μην υπάρχει καμία παρανόηση ότι από τη μία η μετάβαση στη μεταλιγνιτική περίοδο, και από την άλλη η ενίσχυση της λιγνιτικής δραστηριότητας με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, είναι έννοιες ασύμβατες. Ακολουθώντας τη διεθνή και ευρωπαϊκή εμπειρία για το πώς ορίζεται η Δίκαιη Μετάβαση με σαφέστατο προσανατολισμό στον αποκλεισμό δραστηριοτήτων που σχετίζονται με ορυκτά καύσιμα και λιγνίτη, προτείνουμε η εν λόγω φράση να αντικατασταθεί με «*την ανάπτυξη βιώσιμων οικονομικών δραστηριοτήτων που δεν σχετίζονται με την εξόρυξη και την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη ή άλλα ορυκτά καύσιμα, με στόχο την ενίσχυση των τοπικών οικονομιών και των εργαζομένων στις περιφερειακές ενότητες Κοζάνης, Φλώρινας και Αρκαδίας, οι οποίες θα πληγούν περισσότερο από τη σταδιακή μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου*».

3. Η πρόταση ορίζει (σελ. 3) ότι «*Ειδικός Λογαριασμός θα δρα διακριτά με άλλες πηγές χρηματοδότησης*». Είναι θετικό ότι το ΕΤΔΜ δεν θα συμψηφιστεί με άλλους πόρους. Όμως τόσο το υπάρχον προγραμματικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και το επόμενο που θα ισχύσει από το 2021, έχουν ως προμετωπίδα τη συγχρηματοδότηση έργων από διαφορετικούς χρηματοδοτικούς πόρους με σκοπό τη μόχλευση κονδυλίων για περισσότερα και πιο αποτελεσματικά έργα. Επομένως, το ΕΤΔΜ θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μια χρηματοδοτική βάση, που μαζί με άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία (για παράδειγμα τμήμα του Τοπικού Πόρου Ανάπτυξης) θα στηρίζει έργα μεγαλύτερης κλίμακας προσφέροντας πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στις περιοχές ενδιαφέροντος. Προτείνουμε την επαναδιατύπωση του συγκεκριμένου σημείου ώστε να προσφέρεται αυτή η δυνατότητα στο μέλλον.

Εκτός από τα παραπάνω που αφορούν τη γενική στόχευση του ΕΤΔΜ, διατηρούμε τις επιφυλάξεις μας για τη δομή που προτείνεται στο τρίτο μέρος «Πλαίσιο Διακυβέρνησης και Θεσμικές Αλλαγές». Πιο αναλυτικά:

1. Ενώ συμφωνούμε a priori ότι η ανοιχτή διαβούλευση είναι θετικό στοιχείο της πρότασης, εντούτοις θεωρούμε ότι το εγχείρημα της Δίκαιης Μετάβασης πρέπει να έχει μακροπρόθεσμη προοπτική και προσήλωση σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Επομένως θεωρούμε ότι οι συγκεκριμένοι άξονες προτεραιότητας θα πρέπει να διατηρηθούν για τουλάχιστον 5 χρόνια καθώς είναι αρκετά περιεκτικοί και μπορούν να συμπεριλάβουν μεγάλη ποικιλία βιώσιμων δράσεων. Οι δράσεις μπορούν να συγκεκριμενοποιούνται κάθε χρόνο ως αποτέλεσμα διαβούλευσης αλλά και παροχής τεχνικής βοήθειας από εμπειρογνώμονες της Επιτροπής στο πλαίσιο της συμμετοχής της Δ. Μακεδονίας στην «πλατφόρμα άνθρακα».
2. Υπάρχει μία γενική αναφορά σε «αξιολόγηση». Αυτή θα μπορούσε να βελτιωθεί με μία σαφή δέσμευση για ένα σύστημα αξιολόγησης με βάση κοινωνικά και περιβαλλοντικά κριτήρια (social impact investing), τα οποία μάλιστα μπορεί να είναι και δεσμευτικά.
3. Προβληματική είναι η δομή και λειτουργία της «Ειδικής Επιτροπής» καθώς αυτή θα αποτελείται αποκλειστικά από στελέχη του Υπουργείου Περιβάλλοντος και θα διαθέτει υπερευαίσθητα χαρακτηριστικά, αφού θα επιλέγει τους χρηματοδοτικούς άξονες, θα συντάσσει τις προκηρύξεις, θα αξιολογεί τις προτάσεις προς ένταξη και θα συμμετέχει στην τελική αξιολόγηση των έργων.
4. Αδιευκρίνιστος παραμένει ο βαθμός συμμετοχής της Αυτοδιοίκησης στο ΕΤΔΜ, καθώς προβλέπεται γενικά ότι θα αξιολογεί την υλοποίηση των ενταγμένων δράσεων μαζί με την Ειδική Επιτροπή. Δεν διευκρινίζεται ποιος βαθμός Αυτοδιοίκησης θα συμμετέχει στην αξιολόγηση και τι συμβαίνει σε περίπτωση που θα συμμετέχει και η ίδια στην υλοποίηση έργων.
5. Τέλος, απουσιάζουν πλήρως τόσο οι εργαζόμενοι όσο και η κοινωνία των πολιτών από την Ειδική Επιτροπή που θα καταρτίζει τις προσκλήσεις, θα αξιολογεί τις υποβληθείσες προτάσεις και θα παρακολουθεί την υλοποίηση των ενταγμένων έργων και δράσεων. Το άνοιγμα της Επιτροπής σε όλους τους φορείς θα εξασφαλίσει τη διαφάνεια και την κατάρτιση του πιο συνεκτικού δυνατού σχεδίου για τη μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών της χώρας στη μεταλιγνιτική περίοδο.

Προτείνουμε μια διαφορετική προσέγγιση που να διασφαλίζει αφενός το μακροπρόθεσμο στρατηγικό του χαρακτήρα και αφετέρου τη θεσμική κατοχύρωση της συμμετοχής όλων των εμπλεκόμενων φορέων στη διακυβέρνηση του. Ειδικότερα προτείνουμε:

α) **Εθνικό Συμβούλιο για τη Δίκαιη Μετάβαση** που θα εντάσσεται στον εποπτευόμενο φορέα. Το Συμβούλιο θα απαρτίζεται από εκπροσώπους των Υπουργείων Περιβάλλοντος & Ενέργειας και άλλων αρμόδιων Υπουργείων, της τοπικής αυτοδιοίκησης, των εργαζομένων, ειδικών επιστημόνων και της κοινωνίας των πολιτών. Το Συμβούλιο θα έχει ως κύριο αντικείμενο την εποπτεία και αξιολόγηση της πορείας υλοποίησης ενός **πενταετούς σχεδίου δράσης**, το οποίο θα εμπεριέχει τους βασικούς άξονες προς χρηματοδότηση διασφαλίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο το μακροπρόθεσμο χαρακτήρα του Ταμείου. Μετά το πέρας της πενταετίας ισχύος του σχεδίου δράσης, το Συμβούλιο θα δημοσιεύει συνοπτική

έκθεση παρακολούθησης της υλοποίησης του σχεδίου και θα συντάσσει το σχέδιο της επόμενης πενταετίας.

β) **Ειδική Επιτροπή:** Συμφωνούμε ως προς την σκοπιμότητα ύπαρξης της Ειδικής Επιτροπής έτσι όπως αναφέρεται στο κείμενο της διαβούλευσης, η οποία όμως θα πρέπει να περιορίζεται στην διαδικασία της σύνταξης των προκηρύξεων και της αξιολόγησης των προτάσεων. Οι προτάσεις θα υποβάλλονται σε ετήσια βάση στο πλαίσιο των συγκεκριμένων αξόνων προτεραιότητας που θα εξειδικεύουν το πενταετές σχέδιο δράσης του Εθνικού Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης.

Όσον αφορά το τέταρτο μέρος και ειδικά τον άξονα προτεραιότητας για την εξοικονόμηση ενέργειας, θεωρούμε ότι αυτός δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στα δημόσια κτίρια. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας έχει περίπου 38% του κτιριακού της αποθέματος στη χαμηλότερη ενεργειακή κλάση και ακόμα και η περιορισμένη βελτίωση αυτής της ολέθριας κατάστασης θα έχει πολλαπλά οφέλη για την εξοικονόμηση πρωτογενούς ενέργειας αλλά και για τη δημιουργία θέσεων εργασίας και τοπικά προστιθέμενης αξίας.

Τέλος, σε θεσμικό επίπεδο θεωρούμε ότι πρέπει να τροποποιηθεί ο νόμος 4369/2016 για τον τρόπο κατανομής των δημοσίων εσόδων από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων CO2 ώστε να μπορεί να καλύψει τους στόχους των αξόνων προτεραιότητας του ΕΤΔΜ, ενώ για μια ολοκληρωμένη πολιτική Δίκαιης Μετάβασης απαιτούνται φορολογικές ρυθμίσεις καθώς και ενσωμάτωση της δίκαιης μετάβασης στα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια που έρχονται.

Θεωρούμε ότι δεν πρέπει να επαναληφθούν τα λάθη του παρελθόντος στη διαχείριση πόρων για τις λιγνιτικές περιοχές όπως αυτών του Τοπικού Πόρου Ανάπτυξης. Αντίθετα πρέπει με το ΕΤΔΜ να μπουν γερά οι βάσεις για να διασφαλιστεί ομαλά και απρόσκοπτα η μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών της χώρας σε ένα μέλλον χωρίς λιγνίτη, χωρίς ανεργία αλλά με βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες, σεβασμό στο περιβάλλον και δίκαιη ανάπτυξη για όλους.